

New Masters on Tour 2021 | 2022

Hoornder kerk
Den Hoorn (Texel)
7 november 2021
14.30 uur

Ingenium Trio
András Moldoványi, piano (Hongarije)
Ke Li, viool (China)
Mátyás Hotzi, cello (Hongarije)

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) Divertimento in Bes gr. t., KV 254
Allegro assai
Adagio
Rondo. Tempo di menuetto

Sergej Rachmaninoff (1873-1943) Trio élégiaque nr. 1 in g kl. t.

Pauze

Pjotr Iljitsj Tsjaikovski (1840-1893) Trio voor piano, viool en cello in a kl. t., opus 50
Pezzo elegiaco - Moderato assai – Allegro giusto
Tema con variazioni

Toelichting programma zondag 7 november 2021 Hoornder kerk Den Hoorn (Texel)

Joseph Haydn komt de eer toe de grondlegger van het klassieke pianotrio te zijn. Toch deed hij niets anders dan voortborduren op de barokke sonate en trionsonate waarin een of twee solo-instrumenten zich begeleid weten door een basso continuo bestaande uit een akkoordinstrument en een bas. Dat is nog duidelijk te horen in het eerste pianotrio van Wolfgang Amadeus Mozart. Het is in feite een klaviersonate met begeleiding. Het was wel de aanzet voor een verdere verzelfstandiging van de drie instrumenten waardoor het pianotrio een zelfstandig genre naast het strijkkwartet werd. Elke zichzelf respecterende componist schreef vervolgens wel een pianotrio. Zo gaf Serge Rachmaninoff met zijn eerste pianotrio een mooi inkijkje in zijn bewondering voor Pjotr Iljitsj Tsjaikovski en diens Pianotrio in a.

Het eerste pianotrio van Wolfgang Amadeus Mozart is een mooi voorbeeld van een pianotrio in de kinderschoenen. Het **Divertimento in b KV 254** dat hij in 1776 schreef, was zelfs in naam nog geen pianotrio. Dat klopt ook wel, want het is geheel conform de mode van die tijd en de grote vraag van de sterk opkomende amateur- en huismuziekmarkt een klaviersonate, te spelen op een klavecimbel of een fortepiano, met begeleiding van een viool en een cello. De viool en de cello missen vooral in het eerste deel van dit werk, net als in de eerste pianotrio's van Haydn, de vergaande interactie met de piano. De cello doet niet veel anders dan de baslijn van de piano doubleren en de viool geeft grotendeels eenvoudige begeleidingslijnen of een bescheiden tegenmelodie bij de dominante melodielijnen in de piano. Toch is er ook in dit Divertimento al een spoor te vinden van de verzelfstandiging van vooral de vioolpartij. Vooral in het tweede deel krijgt de viool meer praatjes. In het prachtige Adagio is het zelfs de viool die het lyrische openingsthema introduceert en die vervolgens daadwerkelijk in dialoog gaat met de piano. In het opzweepende afsluitende rondo-menuet, een vorm die Mozart kopieerde van zijn goede vriend en voorbeeld Johann Christian Bach, heeft de piano weer het hoogste woord.

In de negentiende eeuw groeide het trio uit tot een volwaardige bezetting met drie gelijkwaardige instrumenten en kreeg het vooral in Rusland de klank van een klaagzang. Pjotr Iljitsj Tsjaikovski schreef een trio na de dood van Nicolai Rubinstein, Serge Rachmaninoff ving de dood van Tsjaikovski in zijn tweede Trio élégiaque en ook Dmitri Sjostakovitsj zou later zijn steentje bijdragen. Dat Rachmaninoff zijn tweede pianotrio ter nagedachtenis aan Tsjaikovski schreef is niet zo verwonderlijk. In het laatste jaar van zijn studie aan het Conservatorium van Moskou fungeerde Tsjaikovski als een officieuze mentor die een grote invloed had op de jonge componist. Die invloed maakte Rachmaninoff expliciet in zijn **Trio élégiaque nr. 1 in g**. Hij schreef het werk in 1892 op 19-jarige leeftijd. Rachmaninoff beschouwde het als een studiewerk en wilde het nimmer publiceren. Dat gebeurde pas in 1947, vier jaar na zijn dood. Sindsdien groeide het werk snel uit tot een repertoirestuk voor het pianotrio. Dat is niet zo gek, want ondanks Rachmaninoffs jeugd is zijn melancholische lyriek in elke noot aanwezig. Verder is het een klein kwartier durende werk een bescheiden 'samenvatting' van het even immense als opmerkelijke Pianotrio in a van Tsjaikovski. Zowel het uit vier stijgende noten bestaande openingsthema, dat de basis vormt van alle episodes die volgen en het afsluitende gedeelte in de vorm van een treurmars ontleende Rachmaninoff direct aan Tsjaikovski's trio.

'Ik kan de combinatie van viool, cello en piano niet uitstaan', schreef Pjotr Iljitsj Tsjaikovski in 1880 aan zijn beschermvrouwe Nadezjda von Meck nadat zij hem had gesuggereerd een trio te schrijven. 'Ik vind dat de timbres van deze instrumenten niet versmelten... ik beschouw het als een marteling om te luisteren naar een pianotrio. De piano kan alleen maar efficiënt zijn in drie situaties: solo, samen met een orkest of op de achtergrond als een begeleidingsinstrument.' Toch zou de componist van groot belang zijn voor de ontwikkeling van het Russische pianotrio, want een jaar later componeerde Tsjaikovski zonder dat iemand er om vroeg zijn enige pianotrio, het **Pianotrio in a op. 50**. Hij schreef het werk 'ter herinnering aan een groot artiest', de oprichter van het conservatorium van Moskou en Tsjaikovski's mentor en goede vriend Nikolai Rubinstein die op

23 maart 1881 overleed. Waarom Tsjaikovski ter herinnering aan hem juist een pianotrio schreef is niet duidelijk, wel dat het een van de meest opmerkelijke trio's uit het repertoire is geworden. Het is met een duur van zo'n vijftig minuten een van de langste trio's, zeker voor die tijd, en het heeft met slechts twee delen een onconventionele opzet. Het eerste deel begint conform de titel met een elegische inleiding en gaat hoewel de sfeer somber blijft over in een relatief conventionele 'sonate'. Het tweede deel is een groots thema met variaties, vol verborgen muzikale herinneringen aan Rubinstein. Wat vooral opvalt, is de haast orkestrale sfeer die het werk heeft, precies waar Tsjaikovski angst voor had. 'Het trio is klaar' schreef hij begin 1882 aan Von Meck. 'Maar ik ben bang dat ik gefaald heb de instrumentale combinatie aan te passen aan mijn muzikale gedachten. Ik vrees dat ik muziek van een symfonisch karakter heb gearrangeerd als een trio in plaats van direct voor de instrumenten te schrijven.'

Al snel bleek Tsjaikovski's grootste angst de grote kracht van het trio; het werd ondanks de lengte een van de populairste werken van het triorepertoire.

Paul Janssen